

Таким чином, у візії Г. Сковороди свобода постає як невід’ємна складова природи людини, найвища духовна цінність високоморальної людини, що увиразнюється через пошук гармонії зі світом.

Список використаної літератури

1. Електронна бібліотека української літератури. Сайт URL: www.ukrclassic.com.ua (дата звернення: 20. 03.2023).
2. 25 лаконічних цитат Зигмунда Фрейда, які можуть багато розповісти про кожного з нас. Сайт URL: <https://uamodna.com> (дата звернення: 19. 03.2023).
3. Поліщук, Ф. Григорій Сковорода. Життя і творчість. Київ : Дніпро, 1978. 262 с.
4. Сангаєвська, Л. Н. Свобода вибору між добром і злом як моральна сторона християнства. *Вісник Черкаського університету*. 2007. № 110. С. 153-159.
5. Сковорода, Г. Афоризми. Сайт URL: <https://dityinfo.com> (дата звернення: 20. 03.2023).
6. Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970-1980). Сайт URL: <http://sum.in.ua/s/svoboda> (дата звернення: 25.02.2023).
7. Фромм, Е. Втеча від свободи. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 288 с.
8. «De Libertate». Сайт URL: <https://www.ukrlib.com.ua> (дата звернення: 20. 03.2023).

Мелех Анна

студентка групи ПА-22 факультету іноземних мов Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Науковий керівник – викладач кафедри української мови та методики її навчання Вітяк Юрій.

ФІЛОСОФІЯ СВОБОДИ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

«Сковорода — це філософ свободи і життєтворчості. Він — для кожної людини. У нього є поради, як бути нещасливим і як бути щасливим, який шлях обирати», — каже в інтерв'ю «Радіо Свобода» професорка філософії Марія Култаєва — викладачка Харківського Національного педагогічного університету імені Сковороди [4].

Мислитель Сковорода уособлює виразний образ вільної людини, яка знає, що таке свобода, і розлого тлумачить це слово для українців. Тут простежуємо спонуку до духовного ренесансу нації, зумовлену засвідченим на власні очі соціальним гнітом. Будучи мандрівним філософом — а мандри вже постають як ознака свободи — Сковорода чимало подорожує Слобідською Україною та Гетьманщиною. До того ж, попри глибокі знання в галузі філософії, усвідомлював ще й те, як живе простий народ, їхнє реальне життя. У своїх працях описував українську ментальність, що найяскравіше виражалася у прагненні до вільного життя та його збереженні.

Мусимо зазначити, що Сковорода походив з козацької сім'ї. Це було гордістю, адже козак — це незалежна і вільна людина, котра ладна жити так, як заманеться. С. Кримський влучно зазначив: «В українському козацтві набувають віртуозного вираження і національна вдача, і буяння вільної індивідуальності, особистісного завоювання світу, що було архетипним для менталітету України» [2, с. 298].

Слушно зауважити, що мислитель народився в час, коли відбулася ліквідація запорізького козацтва та державних інститутів. Тло соціально-політичних конфліктів позначилися на внутрішньому світі Сковороди, а тому й вплинуло на його філософські погляди.

Влучною в цьому разі видається цитата А. Карася: «На очах Сковороди руйнувалися звичаї і природні умови життя народу, розмивалися культурні вартості громади. Зверхницький вплив Москви, підступність Петра I і Катерини II — тільки частина проблеми. Інша її частина випливала з душі самої людини — тих же старшин, що далися спійматися світом» [3, с. 43].

Сковорода, чи то український Сократ, як, бувало, його називали, обстоював ідею зміцнення духу народу задля відновлення нації. На рівні з тим філософські погляди Сковороди спрямовані на дослідження людини та усвідомлення сенсу її буття, який пов'язаний з осягнення християнської мудрості та засвоєнням її системи цінностей.

Концепт свободи можна розібрати і в контексті «сродної праці», адже лише займаючись своїм, тим, до чого лежить душа, людина зазнає звільнення від гніту діяльностей, які не є логічним продовженням їхніх природних нахилів, вподобань.

Філософські міркування про свободу і її цінність Сковорода засвідчує у вірші із промовистою назвою «De libertate», що в перекладі з латини означає «Про свободу». У тексті автор проголошує, що свобода стоїть дедалі вище, аніж коштовні метали: *«Що є свобода? Добро в ній яке?/ Кажуть, неначе воно золоте?/ Ні ж бо, не злотне: зрівнявши все злото,/ Проти свободи воно лиш болото»* [5]. Як бачимо з цього уривка, свобода означається як найвища цінність, орієнтир, до якого необхідно прагнути людині. У згаданому творі Сковорода також звертається до Богдана Хмельницького, який є національно-визвольним символом: *«Слава навіки буде з тобою,/ Вольності отче, Богдане-герою!»* [5]. Згадка саме цієї історичної постаті є своєрідною метафорою, оскільки гетьман уособлював сподівання на вільне життя. Написання цього поетичного тексту можна розцінювати як певний демарш, оскільки в ті часи відбувалася ліквідація українського козацтва.

Філософія вільної людини Сковороди імпонувала Т. Шевченку. Утім, вони точно відчувалися ними по-різному хоча б тому, що Кобзар спершу зазнає кріпацтва, що, видно, й стало рушійною силою для творчого бунтарства.

Сковорода своєю чергою постає як вільний (в усіх сенсах цього слова) мислитель, який ні від кого не залежить, а тому мислить більш абстрактними категоріями, що можемо простежити, аналізуючи його філософські погляди. Коли Шевченко неухильно гне свою лінію противладдя, Сковорода демонструє інші підходи, що визрівають з егоцентризму, де людина насамперед належить собі і піклується про себе, а вже тоді про площину, частиною якої вона є: «не позірна відмова від усіх світських цінностей і пов'язань, а зухвала незалежність особистості, яка сама обирає собі своє призначення та майбутнє» [1, с. 247].

Шевченко, як трактуємо, засуджував Сковороду за таку байдужість до політичного життя країни. Філософ-самітник був занурений у свої роздуми про самопізнання, що складало основу його творчості, адже пізнання себе начебто, вслід за мислителем, має призвести до пізнання суцього.

Самопізнання Сковороди веде до свободи, розвиває вільну особистість, що свідомо своїх дій і ні від кого не залежить. На додачу здобуття свободи дорівнює спокою, що служить синонімом слову «щастя».

Він наголошував на тому, що свобода повинна бути заснована на моральних цінностях, таких як справедливість, рівність, доброта та інші.

У своїх творах Григорій досліджував різні аспекти свободи, зокрема аналізував її взаємозв'язок з індивідуальністю, вірою, мораллю, наукою та іншими аспектами життя людини. Також відстоював ідею колективної свободи, де кожен член суспільства повинен мати право на вільне життя та рівність перед законом.

Отже, філософема свободи є важливою складовою філософії Григорія Сковороди, яка заснована на ідеї вільної індивідуальності, моральних цінностях та колективній свободі. Усе своє життя Сковорода не втікав від світу, а жив і мислив вільно. Його життя було символом свободи. Не дарма на його могилі зазначені такі слова: «Світ ловив мене, та не спіймав».

Список використаної літератури

1. Попович М. В. Григорій Сковорода: філософія свободи. Київ: Майстерня Білецьких, 2007. 256 с.
2. Проблеми теорії ментальності. Київ : Наукова думка, 2006. 405 с.
3. Спадщина Григорія Сковороди і сучасність: матеріали читань до 200-річчя з дня смерті Г. Сковороди, 21 – 22 грудня 1994. Львів: Світ, 1996. 190 с.
4. «Філософ свободи». Григорій Сковорода і в 300 років є дуже сучасним URL:
<https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-filosof-hryhoriy-skovoroda-300-rokiv/32145420.html> (дата звернення: 06.03.2023).
5. De Libertate. Сайт URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/> (дата звернення: 27.02.2023).

Приймак Наталія

студентка групи СОУМ-21 факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Вашків Леся

ТВОРЧА ПОСТАТЬ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В НАУКОВІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЛЕОНІДА УШКАЛОВА

Спадщина Григорія Сковороди відома у світі. Число присвячених Сковороді публікацій безупинно й дуже стрімко зростає. За далеко не вичерпними підрахунками професора Леоніда Ушкалова «одних тільки наукових та науково-популярних праць про нашого філософа з'явилося вже понад п'ять тисяч» [7, с. 5].